

Сіньова Людмила Миколаївна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового права
та права соціального забезпечення,
провідний юрист Центру соціального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СПАД НАРОДЖУВАНОСТІ ТА СМЕРТНІСТЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що через повномасштабне вторгнення росії стався спад народжуваності та збільшився рівень смертності, все це сприяє скороченню населення в Україні, тому держава має сьогодні запроваджувати стабілізаційні заходи щодо вирішення демографічної кризи.

На початку 1990-х років в Україні жили 52 мільйони людей. За 30 років незалежності кількість населення постійно скорочувалась і на початок 2022 року в нашій країні було 41,2 мільйона жителів. З початком російсько-української війни населення України скоротилося ще більше і за різними оцінками складає від 28 до 34 мільйонів [1]. Згідно з даними Worldometers, на 1 січня 2024 року в нас проживало 37,9 млн осіб, враховуючи окуповані території. Це на 6 млн, або 13,7 %, менше, ніж 2020 року, і на 13 млн (25 %) проти 1990-го. Тобто за неповні 34 роки ми втратили чверть населення, що є величезним ударом по економічному (і оборонному) потенціалу країни. Рівень народжуваності сьогодні є на катастрофічно низькому рівні — 1,29 дитини на одну жінку, тоді як для нормального відтворення потрібні мінімум 2,1. Середній вік українців 2023-го перевищив 44 роки — найвищий показник від початку ведення такої статистики [2].

За оцінкою МВФ, населення України у 2021 році становило 41,0 млн осіб. У 2022 році воно скоротилося до 34,8 млн осіб, а у 2023 році — до 33,2 млн осіб. У майбутньому на думку фонду чисельність населення буде такою: 2024 рік – 33,7 млн осіб; 2025 рік – 34,7 млн осіб; 2026 рік – 35,0 млн осіб; 2027 рік – 35,9 млн осіб; 2028 рік – 36,1 млн осіб. За даними ООН, наприкінці 2022 року 5 700 000 українців виїхали до сусідніх країн, що створило найшвидшу кризу переміщення та одну з найбільших з часів Другої світової війни [3].

За даними Міністерства юстиції, протягом 2023 року в Україні зареєстрували майже 187,4 тисячі народжень, що на дев'ять відсотків менше, ніж за перший рік вторгнення (206 032 дитини), та на 31,5 відсотка менше, ніж у 2021 році (близько 273,8 тисячі дітей) [4]. Таким чином, держава має запровадити дієві механізми щодо повернення більшості жінок та дітей, які виїхали за кордон, також необхідно стимулювати соціальними програмами народжуваність, створювати робочі місця, вирішувати проблеми з житлом для молодих батьків та підвищувати рівень та якість життя [5, с. 348].

Міністерство соціальної політики спільно із широким колом представників експертного середовища, залученням Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, органів влади, міжнародних партнерів розробило проект Стратегії демографічного розвитку до 2040 року [6]. Даним проектом виявлено та проаналізовано демографічні зміни, здійсненні порівняння показників демографічного розвитку України та країн ЄС для вивчення найкращого міжнародного досвіду щодо подолання подібних демографічних викликів. Отже, дана Стратегія буде спрямована на розв'язання демографічних, соціальних та гуманітарних проблем. Стратегія підготовлена з дотриманням нормативно-правових актів в галузі права соціального забезпечення та ін.

Слід зазначити, що для України як і більшості країн Європи, притаманна проблема старіння населення, яка впливає на демографічну ситуацію в країні, міграція, її динаміка в

Україні, а також статистичні дані інших країн. Таким чином, демографічна функція права соціального забезпечення має визначити шляхи подолання негативних наслідків та мінімізувати негативні наслідки) таких факторів як старіння населення та міграція [7, с. 155].

На сьогодні мета Міністерства соціальної політики – забезпечити формування цілісної, комплексної демографічної політики, яка дозволить підвищити рівень народжуваності, зменшити рівень передчасної смертності та створити умови для повернення до нашої країни мігрантів, як тих, які виїхали за кордон після повномасштабного вторгнення, так і тих, хто виїжджали раніше, а сприятиме залученню української діаспори та забезпечить створення наскрізних передумов для того, аби громадяни України та етнічні українці вибирали саме Україну, як країну, в якій хочеться жити [6].

Як вже вище зазначалось, саме внаслідок війни Україна стикнулася з глибокою демографічною кризою: значна кількість громадян загинула, частина населення депортована або примусово переміщена на територію країни-агресора, велика кількість українців виїхала за кордон, до того ж внаслідок війни критично знизився рівень народжуваності. Отже, повномасштабне вторгнення росії загострило тенденції з падіння рівня народжуваності, збільшення смертності та міграції в Україні. Слід зазначити, що саме впровадження Стратегії демографічного розвитку може допомогти пом'якшити демографічну кризу і зберегти кількість населення на рівні 31,6 млн людей.

Список використаних джерел:

1.Міняйло Н. Спад народжуваності і виїзд за кордон: як війна впливає на демографічну кризу в Україні? URL: <https://evacuation.city/articles/294406/scho-take-demografichna-kriza-v-ukraini-ta-yak-na-nei-vplinula-vijna> (дата звернення 08.08.2024)

2.Чупак О. Чому держава не спроможна може розв'язати демографічну проблему URL: <https://tyzhden.ua/chomu-derzhava-ne-spromozhna-rozvi-iazaty-demografichnu-problemu/> (дата звернення 07.08.2024)

3.Якою буде чисельність населення України через 5 років? URL: <https://reinform.com.ua/32151/yakoyu-bude-chyselnist-naselennya-ukrayiny-cherez-5-rokiv/> (дата звернення 07.08.2024)

4.Шепелева А. Україна втрачає людей. Як війна вплинула на демографію URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-vtracae-ludej-ak-vijna-vplinula-na-demografiu/a-68340432> (дата звернення 07.08.2024)

5.Сіньова Л.М. До питання про демографічну кризу під час війни: наслідки та шляхи вирішення Соціально-правова політика України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови: матеріали Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 листопада 2023 р.) / за ред. Д.І. Сірохи, С.М. Черноус, І.С. Сахарук; уклад. М.О. Денисюк. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 457 с. С. 345-349

6.Проект Демографічної стратегії України до 2040 року: Міністерство соціальної політики розпочинає процес публічних консультацій URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-demografichnoi-stratehii-ukrainy-do-2040-roku-ministerstvo-sotsialnoi-polityky-rozpochynaie-protses-publichnykh-konsultatsii> (дата звернення 07.08.2024)

7.Сіньова Л.М. Характерні ознаки демографічної функції права соціального забезпечення в Україні // Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Міжнар. наук.-практ.конф.(м. Київ, 22 листопада 2019 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. – Київ: ФОП Маслаков, 2019. – 297 с.